

Вплив адекватності капіталу на показники діяльності банків України

Розглянуто значимість капіталу банку для забезпечення його фінансової стійкості, обґрунтовано зв'язок між рівнем адекватності банківського капіталу та фінансовою стійкістю банків та банківської системи України в цілому.

Ключові слова: банківський капітал, достатність банківського капіталу, фінансова стійкість, фінансова стійкість банку, норматив адекватності банківського капіталу.

Вступ. Одним із найважливіших факторів функціонування будь-якого банку є наявність достатньої кількості фінансових ресурсів для організації основної діяльності та покриття можливих збитків від неї, тобто створення ефективного механізму акумулювання, розподілу та подальшого використання банківського капіталу. Однак, банківський капітал є не лише технічним інструментом, за допомогою якого банки можуть виконувати свою основну функцію – функцію фінансових посередників, але і досить серйозним показником їх фінансової стійкості, стабільності, надійності та безпеки, на основі яких формується ринкова репутація банків, а відтак і створюється відповідний рівень довіри, що у свою чергу зумовлює збільшення клієнтської бази. Таким чином, побудова ефективної системи управління капіталом банку є передумовою його стабільного та прибуткового функціонування на ринку банківських послуг.

Світова фінансово-економічна криза стала причиною переходу науково-практичних досліджень щодо сутності банківського капіталу та його адекватності на якісно новий рівень, а також зумовила зміну пріоритетів кредитної політики банків з нарощування необґрунтовано високих об'ємів кредитування до зваженого зростання даного виду активів у відповідності із рівнем фінансового забезпечення діяльності банку, тобто на перший план виходить підтримка необхідного рівня адекватності банківського капіталу.

Зважаючи на певне зниження рівня довіри клієнтів до банківської системи, яке особливо актуальне для української економіки, яка характеризується значним рівнем впливу наслідків світової фінансово-економічної кризи на банківський сектор, зростає увага науковців щодо проблем управління адекватністю банківського капіталу в контексті збереження фінансової стійкості банків та банківської системи в цілому.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми фінансової стійкості банків та адекватності банківського капіталу досить широко висвітлюються у сучасній науковій літературі. Серед зарубіжних публікацій, варто відзначити роботи таких дослідників як: Ф. Аллен, Ф. Валенсія, Н. Веллінк, Дж. Гарсія, Д. Даймонд, А. Деміргук-Кунт, Е. Детражиа, Дж. Капріо, Ч. Кіндлебергер, Т. Леттер, К.-Й. Ліндгрєн, П. Роуз, І. Фішер, Л. Шумахер та ін. Досить широко дана проблема знаходить своє відображення також в роботах вітчизняних науковців, зокрема: О. І. Барановського, Т. А. Васильєвої, О. В. Васюренка, В. М. Геєця, О. В. Дзюблюка, О. М. Діденко, А. О. Єпіфанова, Ю. О. Заруби, Г.Т. Карчевої, О. І. Кіреєва, С. М. Козьменка, О. М. Колодізева,

А. Я. Кузнецової, С. В. Леонова, А. М. Мороза, Л. О. Примостки, С. К. Реверчука, М. І. Савлука, І. В. Сала та ін.

Невирішені раніше частини проблеми. Незважаючи на значну наукову популярність та розробленість даної проблематики, на сьогоднішній день залишається невирішеним питання щодо впливу адекватності банківського капіталу на фінансову стійкість банків та банківської системи.

Мета статті. Метою статті є виявлення, обґрунтування та формалізація зв'язку між рівнем адекватності банківського капіталу та фінансовою стійкістю вітчизняних комерційних банків та банківської системи України в цілому.

Викладення основного матеріалу. На сьогоднішній день в українській та зарубіжній банківській практиці набуває актуальності проблема забезпечення діяльності комерційних банків фінансовими ресурсами. При цьому залишаються невизначеними визначально-достатні показники банківського капіталу, що зумовлено наявністю двох основних проблем, які постають предметом науково-практичних дискусій щодо розробки методики оцінки зазначених індикаторів як на рівні окремих банків, так і міжнародних фінансових та наглядових організацій (рис. 1).

У контексті вирішення першої проблеми варто зазначити, що одним з наслідків світової фінансово-економічної кризи 2007-2010 рр. є зміщення акцентів з трактування адекватності капіталу як формального показника, що є виключно технічним індикатором виконання вимог регулятивного органу, до його розуміння як одного з ключових критеріїв рівня як фінансової стійкості комерційного банку, так і стабільності банківської системи в цілому. При цьому варто звернути увагу на той факт, що надмірне нарощування рівня достатності банківського капіталу банків стримує їх фінансово-економічне зростання через заморожування частини вартості у вигляді резерву на покриття проблемних активів.

Однак, досліджуючи динаміку змін у вимогах Базельського комітету з банківського нагляду, зокрема, відмінності у вимогах Базеля 3 порівняно з Базелем 2, міжнародна фінансова спільнота зосереджується на вирішенні питання щодо встановлення та підтримки необхідного рівня достатності банківського капіталу. Передусім, у Базелі 3, окрім визначення показника співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів на рівні 8%, передбачено створення двох фінансових буферів: по-перше, буфер консервації, значення якого має складати 2,5%, а також контрциклічний буфер, рівень якого диференційовано за періодами від 0 до 2,5% (максимального значення даний буфер у відповідності із Базелем 3 має досягти

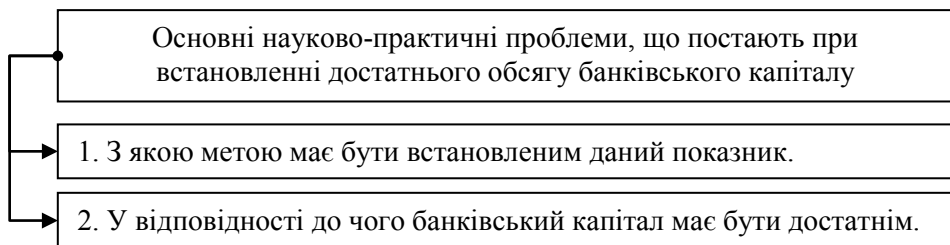

Рис. 1. Основні проблеми, що постають при встановленні достатнього обсягу банківського капіталу

у 2018 р.). Зважаючи на викладені факти, можна констатувати, що вирішенню даної проблеми приділяється досить серйозна увага, однак, при цьому складно зробити висновок щодо достатності потенціалу банківської системи окремо взятої країни, сформованого у результаті імплементації зазначених вимог, для протидії кризовим явищам, оскільки, беручи до уваги практику українських банків, які підтримують норматив достатності регулятивного капіталу (Н2) на рівні більш ніж 10%, таких обсягів зарезервованого капіталу недостатньо для покриття всіх втрат, які виникають у діяльності фінансово-кредитних організацій у кризові періоди [7].

Існування різновекторних позицій щодо визначення мети, для досягнення якої має підтримуватися певний рівень достатності банківського капіталу, унеможливорює виділення єдиного підходу до трактування його сутності.

У рамках розгляду другої проблеми зазначимо, що у міжнародній банківській практиці існують також і різні точки зору щодо розуміння показників, які мають враховуватися при розрахунку рівня достатності банківського капіталу, тобто є невизначеною база порівняння. Дана проблема особливо гостро постає саме у вітчизняних фінансово-економічних умовах, оскільки у період кризи 2007-2010 рр. Національний банк України оцінював рівень проблемної заборгованості у 17-20%, а показник достатності банківського капіталу по системі визначався на рівні 12-18%, що свідчило лише про існування незначних ризиків, пов'язаних із проблемною заборгованістю. Однак, у кінцевому підсумку діяльність майже кожного вітчизняного комерційного банку супроводжувалася проблемою масового неповернення позик, особливо за валютними кредитними договорами [5].

У результаті значна кількість українських банків постала перед проблемою втрати фінансової стійкості, а окремі фінансові посередники, зокрема ПАТ АБ «Укргазбанк», ПАТ «Родовід», ПАТ «Акціонерний банк «Київ», взагалі були націоналізованими через загрозу банкрутства.

Зазначені наслідки свідчать, що при оцінці рівня проблемних позик не було враховано всі активи, які характеризувалися ризиком неповернення. Таким чином, відсутність єдиного підходу щодо визначення сутності, цільового призначення та структури показника достатності банківського капіталу є надзвичайно важливою проблемою, яка, у випадку відсутності пошуку раціонального рішення може мати негативні наслідки як для банківської системи країни в цілому, так і для окремих фінансово-кредитних посередників[4].

Дана проблема ускладнюється також у контексті розгляду фінансової стійкості системи банків другого рівня, оскільки у класичному вигляді показник достатності банківського капіталу (відношення обсягу регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів) вважається критерієм оцінки фінансової стійкості банків та банківської системи, однак, розглядається як один з компонентів системи (до показників фінансової стійкості банків відносять також індикатори, що базуються на структурі залучених та запозичених фінансових ресурсів; показники, що характеризують якість активів банку; показники, що відображають динаміку окремих структурних складових активів та пасивів тощо).

У процесі дослідження показника достатності банківського капіталу варто відзначити його важливу роль у відображенні впливу діяльності окремих банків на функціонування банківської системи, оскільки даний індикатор розраховується як на рівні окремих фінансово-кредитних інститутів, так і на макрорівні, тоді як методика визначення більшості інших класичних показників фінансової стійкості не передбачає проведення розрахунків для банківської системи в цілому або отримані результати не є коректними [3].

Для визначення впливу рівня адекватності банківського капіталу по банківській системі України на показники ефективності діяльності банків, які мають безпосередній зв'язок з їх фінансовою стійкістю (рентабельність активів, рентабельність капіталу та чиста процентна маржа), проведено аналіз, результати якого представлено у таблиці 1.

Дані таблиці 1 дозволяють визначити такі тенденції:

- зв'язок між дослідженими показниками не можна вважати статистично сильним, однак, числові характеристики зв'язку між рівнем достатності банківського капіталу та коефіцієнтами рентабельності активів та рентабельності капіталу перебувають на одному рівні та складають -44% та -49% відповідно, у той час як коефіцієнтом кореляції, що

Таблиця 1

Аналіз залежності між рівнем достатності капіталу банків України та показниками рентабельності активів, рентабельності капіталу та чистої процентної маржі [1; 2; 5]

Дата	Показник						
	Достатність банківського капіталу, %	Рентабельність активів, %	$K_{к1}$	Рентабельність капіталу, %	$K_{к2}$	Чиста процентна маржа, %	$K_{к3}$
01.01.2001	15,53	-0,09	-0,44378576	-0,45	-0,49376191	6,31	0,43774507
01.01.2002	20,69	1,27		7,50		6,94	
01.01.2003	18,01	1,27		7,97		6,00	
01.01.2004	15,11	1,04		7,61		5,78	
01.01.2005	16,81	1,07		8,43		4,90	
01.01.2006	14,95	1,31		10,39		4,90	
01.01.2007	14,19	1,61		13,52		5,30	
01.01.2008	13,02	1,50		12,67		5,03	
01.01.2009	14,01	1,03		8,51		5,30	
01.01.2010	18,08	-4,38		-32,52		6,21	
01.01.2011	20,83	-1,45		-10,19		5,79	
01.01.2012	18,90	-0,76		-5,27		5,32	
01.01.2013	18,06	0,45		3,03		4,51	

Умовні позначення:

$K_{к1}$ – коефіцієнт кореляції між рівнем адекватності банківського капіталу та показником рентабельності активів;

$K_{к2}$ – коефіцієнт кореляції між рівнем адекватності банківського капіталу та показником рентабельності капіталу;

$K_{к3}$ – коефіцієнт кореляції між рівнем адекватності банківського капіталу та показником чистої процентної маржі.

відображає зв'язок між коефіцієнтом достатності капіталу та чистої процентної маржі також становить 44%, проте має позитивне значення; – зв'язок між коефіцієнтами достатності банківського капіталу та показниками рентабельності є оберненим, тобто зростання рівня достатності банківського капіталу супроводжується зниженням рентабельності активів та капіталу, тоді як коливання показника чистої процентної маржі відбуваються у відповідності з тенденціями зміни рівня достатності банківського капіталу, про що свідчить прямий кореляційний зв'язок.

Проведений аналіз та практика ведення банківського бізнесу показують, що банківські установи є незацікавленими в нарощенні обсягів капіталу, призначених для формування резервів під проблемну заборгованість, оскільки це супроводжується зниженням прибутковості їх діяльності. Проте, варто відзначити, що збільшення рівня достатності капіталу має певний вплив на ефективність проведення активних операцій, що можна пояснити скороченням комісійних витрат, які включаються до складу даного показника.

Представимо графічну інтерпретацію динаміки розглянутих під час проведення аналізу показників (рис. 2).

Динаміка зазначених показників наочно відображає появу перших симптомів виникнення кризи у 2008 р., оскільки показник рентабельності капіталу характеризується формуванням спадної тенденції, при цьому рівень достатності капіталу почав збільшуватися, що є нормальною практикою будь-якої банківської системи у період кризи.

Висновки. Отже, приймаючи до уваги існування досить сильного зв'язку між показником достатності банківського капіталу та фінансовою стійкістю як окремих банків, так і банківської системи в цілому, проблему забезпечення достатності банківського капіталу можна вважати досить важливою та актуальною. Проведений аналіз, який демонструє зв'язок між достатністю банківського капіталу та основними показниками

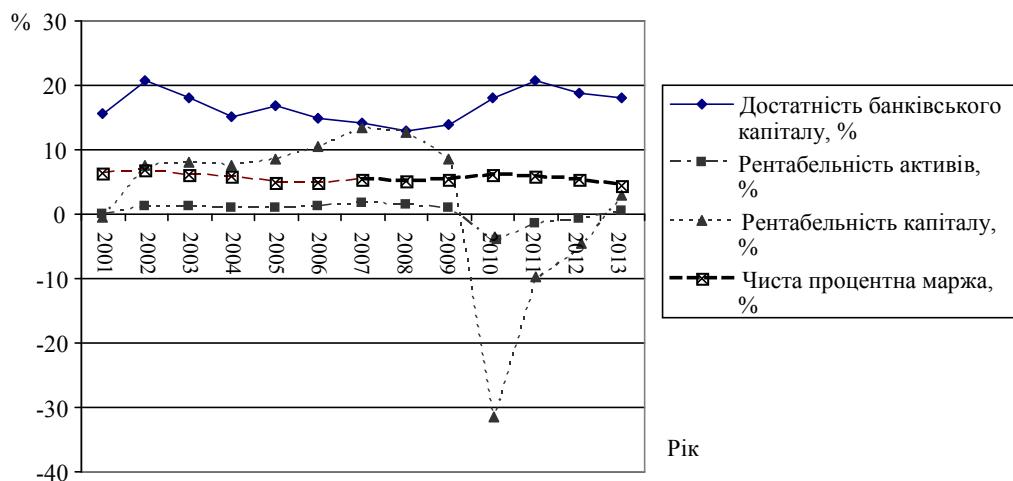

Рис. 2. Графічна інтерпретація динаміки показників достатності банківського капіталу, рентабельності активів та капіталу і чистої процентної маржі в банківській системі України у період із 01.01.2001 р. по 01.01.2013 р.

ефективності банківської діяльності, показує, що при нарощенні рівня достатності банківського капіталу відбувається зниження ефективності використання активів та капіталу банківської установи, що свідчить про формування конфлікту цілей стабільності та прибутковості банку, який можна вирішити у результаті побудови ефективної системи управління рівнем банківського капіталу, яка, з одного боку, дозволить забезпечити належний рівень фінансового потенціалу банку для протидії кризовим тенденціям у економіці, а з іншого, сприятиме утриманню належного рівня прибутковості у відповідності до ринкової ситуації.

Список використаної літератури

1. Вісник Національного банку України №1 за 2006 р. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=42480>.
2. Вісник Національного банку України №1 за 2008 р. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73510>.
3. Герасимович М. Д. Аналіз банківської діяльності : [підручник] / М. Д. Герасимович ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.
4. Дзюблюк О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль, 2009. – 316 с.
5. Основні показники діяльності банків України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
6. Примостка, Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : [підручник] / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
7. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.

Славюк Р. А. Влияние адекватности капитала на показатели деятельности банков Украины.

Рассмотрена значимость капитала банка для обеспечения его финансовой устойчивости, обоснована связь между уровнем адекватности банковского капитала и финансовой устойчивостью банков и банковской системы Украины в целом.

Ключевые слова: банковский капитал, достаточность банковского капитала, финансовая устойчивость, финансовая устойчивость банка, норматив адекватности банковского капитала.

Slavyuk R. A. Influence of Capital Adequacy on the Banks Performance Indicators in Ukraine.

The importance of the bank's capital to ensure its financial stability is considered. Relationship between the level of bank capital adequacy and financial stability of banks and the banking system of Ukraine as a whole is substantiated.

Key words: bank capital, bank capital adequacy, financial stability, financial financial stability of the bank, norm of bank capital adequacy.

Надійшло 15.01.2014 р.